
NULTÁ STUDIJNÍ HODINA

Úskalí lidské nedůvěry a nejistota dění kolem nás

Jedním z umění žít je umění vypořádat se s nedůvěrou. Nedůvěra vzniká z ošemetné a věčné nejistoty kolem nás, znehodnocuje mezilidské vztahy, působí zcela zvláštní vnitřní bolest a ponouká k nespravedlivým odvetám.

V podstatě jsme celoživotně vystaveni dvojímu možnému omylu:

- buď nekriticky důvěřovat, a pak ztrácet hodnoty, někdy i podstatné (cvičený podvodník z nás vyláká stotisícovou zálohu na nový byt během pěti minut)
- anebo trpět tím ustavičným ošklivým vnitřním ohněm nedůvěry ke všemu a ke každému.

Síla nedůvěry je totiž mocná. Je sycena zcela přirozenými nedostatky lidského myšlení, mezi něž patří třeba okolnost, že přece jen většina lidí nedokáže věštit budoucnost nebo nějakou parapsychologickou fintou zjistit, co si ten druhý skutečně myslí a co v následujícím okamžiku udělá.

Mohu podezírat Karla Nováka (použijeme ho jako představitele typu principiálně nedůvěryhodného člověka), že spí s mou ženou, že na mě píše anonymní udání nebo že mi krađe rohožku přede dveřmi. Z toho všeho ho mohu kdykoli podezírat, protože:

- není v mé lidské moci porozumět v plném rozsahu všem jeho pohnutkám
- není v mé moci znát jeho celý čtyřiatvacetihodinový „společenský pohyb“
- a nebývá v mé moci, abych *nahlédl*, že nedůvěra může být též neblahou součástí nějaké poruchy mé osobnosti, nebo dokonce skutečné duševní choroby.

Možná existuje řešení této zapeklité situace: **vysekat se pravdou.**

Bylo by to levné, účelné, a patrně i radostné. Představme si, že bychom zde nebrali v úvahu takzvané lži zbožné a milosrdné, a potom by nás vždycky skolila ledvinová kolika, kdybychom lhali (tj. nemluvili pravdu ve svůj osobní prospěch na úkor druhého). Kdo někdy prodělal ledvinovou koliku, ví, že by se rychle přestalo lhát.

Nastal by čas, kdy by mozek jako jedna z nejúchvatnějších a nejpozoruhodnějších informačních konzerv přestal rušit tok informací podivným šumem, jemuž říkáme lež. Představme si tedy, že by mozek nebyl nadán natrénovaným mistrovstvím deformovat, ba prznit skutečnost a že bychom si věřili beze stínu nedůvěry. Lež by se stala jednak kuriozitou, jednak spolehlivým příznakem poruchy a choroby. Potom by se pan Novák ke všem pokleskům, z nichž ho podezíráme, přiznal, dokonce rád by se přiznal, protože ledvinová kolika je záležitost zlá a bolestivá.

Leč mozek je nadán schopností rušit přirozený tok informací lží a ta není trestána šokující bolestí. Nedůvěra existuje jako Achillova pata našeho klidu, pohody a jistoty.

Zopakujme si, že:

Nejsem schopen předvídat jednání pana Nováka.

Neví, co pan Novák celých čtyřiaadvacet hodin denně dělá, vím jen, že má nadbytek času a možností, aby usedl, napsal na mě anonymní udání, svedl mi manželku nebo odcizil rohožku. On to všechno může udělat, ale já to prostě nemohu zjistit.

Mohu být postižen neduhem, že z toho všeho pana Nováka podezírám a svým podezřením věřím, nejsa schopen nahlédnout, že ta podezření prýští z mého neduhu.

Hned na počátku se pozdržme u příkladu, že mi pan Novák svedl manželku.

Samotný akt nevěry byl nepochybně jev *jistý*. Stal se, naplnila se jeho skutková podstata. Zcela jistým jevem se tato nevěra stala jak pro mou manželku, tak pro pana Nováka. To by museli být oba v bezvědomí, nebo snad opilostí namol, aby posléze zapochybovali, jestli k něčemu došlo, či nikoli. **Já jako onen trapně podvedený článek celého řetězu akcí to nikdy nebudu vědět jistě.** Strašně nahlas volám – *nikdy!*

Mohlo by se zdát, že jistoty nabývám v okamžiku, kdy se mi manželka přizná nebo když ji s panem Novákem přistihnu. Omyl. Manželka se mi jednoho dne přizná a druhý den to zase popře – a já zapochybuji. Oba je přistihnu, naprosto se vši situační neomaleností, a manželka mi bude druhý den tvrdit, že to všechno na mě s panem Novákem jenom tak narařičili, aby si ověřili, co udělám. Je to násilné, neuvěřitelné, komické, ale podotýkám, že znám vysokoškolsky vzdělané muže, kteří jeden den viděli a druhý den uvěřili, že vlastně neviděli nic.

A to ani nehovořím o případech, kdy se mi manželka k něčemu nepřizná a já nikoho nepřistihnu, kdy se tedy pouze nepřetržitě smažím na mírném ohni zlého tušení. Pak je pro mě nevěra mé ženy vždy a jedině jevem *pravděpodobnostním*.

To je bolestné, protože v pravděpodobnostních jevech nemám pocit jistoty, nelze z nich vydolovat žádné přesvědčení, žádné jasné ubezpečení. Jevy pravděpodobnostní nás ponechávají ve věčných, téměř ustálených pochybách.

Je však nutno náležitě zdůraznit, že náš mozek (necelého půldruhého kilogramu čisté váhy) si s pravděpodobnostními jevy zachází jaksi nesvědomitě.

Především si zcela blazeovaně označí argument, sloužící jako jedna z pravděpodobných možností, za jistotu. Vzpomeňme nyní řeči fotbalových fanoušků:

„Sparta *určitě* zítra vyhraje, protože má novejši útok.“

„Bohemians *určitě* zítra prohraje, protože nenastoupí střední útočník Dvořák.“

Fotbalový fanoušek je zřídka kdy proškolen v teorii pravděpodobnosti, a proto se s onou zmiňovanou blazeovaností chopí nějakého lákavého tvrzení, povýší ho na jistotu a té jistotě (mající se dokonce realizovat teprve v budoucnosti) bude skálopevně věřit. Nebo se dokonce pro tuto jistotu začne v místnostech veřejného pohostinství bít.

Pokud si prostě zmanu být nedůvěřivý vůči Karlu Novákovi, pak si podobně jako fotbalový fanoušek najdu pro své tvrzení nějaký argument a prohlásím ho za dostačující. A jev pravděpodobnostní označím za jev determinovaný a jistý.

Naše nesvědomitost se zacházením s pravděpodobnostními jevy jde ale ještě dál. Rádi opomíjíme, že má-li nějaký děj povahu pravděpodobnostní, musí mít vždy celou škálu zdůvodnění *pro* a zdůvodnění *proti*.

Uvažujme o vrhu kostkou. Pravděpodobnost, že padne šestka, se rovná jedné šestině z počtu uskutečněných hodů. Pro nějaký okamžitý případ vrhu kostkou si mohu nalézt všelijakou argumentaci, proč právě teď šestka padne. Třeba že dlouho nepadla nebo jsem měl nějaké divné vidění, že tohle číslo padne. A jsou lidé, kteří by se byli schopni pohádat, nebo přinejmenším vsadit (což je jediná racionální forma hádky o nějaké budoucí události), že teď zcela jistě padne šestka. A přitom je možné, že šestka padne tisíckrát za sebou. Přesněji řečeno je to možné, ale málo pravděpodobné.

Argumentace pro pravděpodobnostní jev je vždycky jediné a pouze komentářem pravděpodobnostního dění, nemůže mít povahu jistého důkazu. A nevěra je pro mě vždy jevem pravděpodobnostním, protože neznám předivo vztahů, jež ve svém koncovém efektu určí, zda manželka podlehne, či nepodlehne svodům pana Nováka.

Zmocní-li se mne podezření naznačující, že by mohlo jít o nějaké intimní důvěrnosti, pak nesmím na pana Nováka zařvat: „Chodíte mi se ženou, darebáku,“ protože tím bych sestoupil na úroveň fotbalového fanouška, který v hospodě řve na příznivce soupeře, že jim to jeho Sparta zítra docela určitě nandá.

A to zatím nemluvím o tom, co se se mnou děje, když *potřebuji* být k panu Novákovi nedůvěřivý – třeba jen proto, že mu závidím lepší byt nebo auto. Pak celý svůj příjem hladově nastavím na všechna tvrzení, že moje nedůvěra k panu Novákovi je namístě. V takovém případě jsem navíc skvěle připraven k pozření bakterie, vůči níž je lidstvo bytostně bezmocné. Tou bakterií je **pomluva**.

Proti pomluvě nemáme protilátky. Sládně v ústech a snadno nabývá povahy konečného důkazu. Bují v jistotu jako bacil tuberkulózy v organismu nepromořeného a neočkovaného

Eskymáka. V emočně vypjatém stavu ji považujeme za objektivní důkaz. Uvěříme rovnici:

Podezření + pomluva = jistota o podezření

A hned zatepla si chystáme kuchyňské odvetvy a msty, začínáme tkát předivo intrik.

Žárlivost patří do široké rodiny lidské nedůvěry, přesněji řečeno do rodiny lidských nedůvěr, při nichž se tká předivo intrik a odvetných opatření. Vydáme se nyní na pouť mířící k jejímu poznání a rozeznání.